

Mauretanien - Haratinrörelsen och slaveriet

av Zekeria Ould Ahmed Salem

Slaveri var ett utbrett fenomen i stora delar av det förkoloniala Afrika men Mauretanien framstår som ett av de få afrikanska länder där det kvarstod som en inrotad företeelse även under post-kolonial tid. Mauretanien erbjuder också ett sällsynt exempel på en emancipationsrörelse grundad och driven av slavar, före detta slavar och slavars ättlingar.¹ Denna banbrytande sociala rörelse har aktiverat människor med olika ursprung till att skapa sig en plats för sina protestaktioner inom den offentliga sfären. Tidigare har det förekommit enskilda fall av slavuppror men El-Hor, en organisation grundad mars 1978 av aktivister med slavhärkomst, utvecklades till en social och politisk rörelse som till sist nådde in i den politiska maktens korridorer. El-Hor ('medborgare' eller 'frigjord' på arabiska) syftade till ytterligare 'frigivning och frigörelse' av 'slaveriets arvingar'.²

Denna artikel avser inte att i första hand dokumentera historien om denna kamp som sådan, även om den inte är allmänt känd. Istället analyseras de förändringar som Haratinrörelsen genomgått sedan dess första åtgärder 1980. Fokus är på rörelsens ursprung och dess successiva förändringar i organisationsform, typ av åtgärder och aktiviteternas resultat.

Sammanhang och ursprung

Islamiska republiken Mauretanien är belägen mellan Västsahara i norr och Senegalfloden i söder med en befolkning på ungefär tre miljoner.³ Landets geografiska position mellan Nordafrikas arabvärld och Afrika söder om Sahara är förklaringen till några av de tvetydigheter man finner i Mauretaniens komplexa nationella identitet: arabisk eller/och afrikansk? Mauretanien är delat längs linjer av folkslag och identitet såväl som social status. När det gäller folkslag är den huvudsakliga delningen mellan afrikanska mauretanier eller afro-mauretanier och så kallade "vita" arabiska berber eller morer. Närmare 30 procent beräknas vara etniska 'svarta' afrikaner (i synnerhet Haalpulaar, Soninke och Wolof). Arabiska berber och morer, som utgör befolkningsmajoriteten, betraktar sig som *bidhân* ('vita') även om huvuddelen av dem i själva verket är morer.

Vad gäller social status är arvet från slaveriet fortfarande en avgörande faktor i Mauretaniens sociala hierarki av idag. Både bland afro-mauretanierna och morerna finns en tydlig skillnad mellan slavars husbonde och slavarna eller personer av slavhärkomst.

Även om denna sociala hierarki ofta uttrycks i rastermer – 'vit' husbonde och 'svart' slav – sammanfaller den inte helt med ras och klass. Mer än hälften av morerna är 'svarta' morer eller haratiner, en grupp bestående främst av slavar (*âbid*, singular: *'âbd*) och av personer befriade från slaveri (*hrtân*, singular: *hartâni*) och deras ättlingar. I det afro-mauretanska samhället har husbonde och slav samma hudfärg och slaveriet är mindre synbart än i det morisk samhället. Aktivister hävdar att mer än hälften av den totala befolkningen är av slavursprung, men det förblir omtvistat.

Moriska samhället har alltid utövat s k 'chattel slavery',⁴ vanligtvis baserat på rasskillnader (afrikanska slavar med arabisk berber husbonde) och en konservativ tolkning av islamisk lag. Det betydande antalet tidigare slavar är bevis på att slaveri rådde i stor skala och under lång tid. Detta kapitel fokuserar på emancipationsrörelsen bland haratinerna. Moriska slavar och ex-slavar har ingen gemensam grund med de afro-mauretanska slavarna och även om de delar stigmatiseringen av slavstatus, då de är delade genom språk och historisk erfarenhet. Bland afro-mauretanier

är slaveri mindre synbart och trældomens huvuddrag har mer eller mindre lyckat utmanats av myndigheterna sedan den koloniala perioden. Att ha slavstatus innebär en social och kulturell stigmatisering men är inte formellt inrotad på samma sätt i det moriska samhället. Paradoxalt gör detta det svårare för afro-mauretanierna att organisera i en emancipationsrörelse. Haratinerna hade inte enbart en fördel genom större demografisk tyngd utan också mer konkret orsak då deras underordnade status var ett öppet obestridligt faktum.

Slaveri tidigare och idag

I den traditionella nomadmiljön tilldelades slavar oundvikligen de hårdaste uppgifterna.⁵ De upplevde 'social död'⁶ och total ekonomisk exploatering som betraktades enligt islamisk lag som laglig.⁷ Att ifrågasätta slaveriets legitimitet har ofta ansetts att sätta sig emot den nationella religionen. Under islamisk lag kan slavar inte fritt gifta sig, kan inte äga lösören i sitt eget namn eller ära egendom. Inte heller ha vårdnaden av egna barn eller att vittna inför domstol. Frihet och emancipation är möjlig enbart om den utfärdats av husbonden. Försäljning eller överlåtelse av slavar praktiserades till nyligen. Slavar arbetade under ett blodsbandssystem som var desto mer fiktivt eftersom de tillhörde – i ordets båda meningar – till sin husbondes familj.⁸

Slavar och tidigare slavar existerar inte i enbart gruppen arab-berber. Slaveri var fast rotat i den stela sociala hierarkin inom alla grupper i det mauretanska samhället oavsett etniskt ursprung.⁹ På fråga om detta svarade El-Hors historiske ledare Messaoud Ould Boulkheir:

Slaveri existerar också bland afrikaner [...] Jag föredrar mitt tillstånd framför deras. Den afrikanske slaven, i hans samhälle och sinne, tvingas dö som slav; och hans barn också. Emedan jag, en haratin, strider för att bryta dessa villkor, som de föredrar att presentera som specifikt moriskt och vägrar tala om vad som sker bland dem själva.¹⁰

Kolonialadministrationen tolererade allmänt sådana metoder¹¹ och traditionellt slaveri överlevde under lång tid i det post-koloniala Mauretanium. De offentliga myndigheterna har alltid intagit en tvetydig hållning, som kombinerar förnekelse, förlägenhet och *laissez-faire*.¹²

År efter år har organisationer som arbetar mot slaveriet rapporterat om dussintals fall, även om de oftast avstår ifrån att uppskatta antalet offer. Mauretanium presenteras som ett extremfall när det gäller slaveri¹³ och ibland, på ett förenklat sätt,¹⁴ som ett absolut motexempel.¹⁵ Strävan till frihet stöter fortfarande på hinder i udda situationer i ett land där, trots lagar om avskaffande, konstitutionens inledning erkänner sharialagar som det huvudsakliga rättsliga systemet. Då dessa används av de sedvanliga domstolarna, har pro-slaveri tolkningen enligt en inte särskilt tydlig islamisk lag resulterat i tvister och konflikter, ibland oupplösliga i frågor som gäller arv, äktenskap, vårdnad av barn, jordäggande och löner.¹⁶

Den stora gemenskap som härstammar från slavar utgör fortfarande landets mest missgynnade sociala kategori.¹⁷ Haratinerna har erfårit underlägsna ekonomiska, sociala och politiska förhållanden, och om de är fria är deras frihet oftast meningslös på grund av deras låga ekonomiska status då de har underordnade arbeten i städerna eller på landsbygden. Starkt präglad av nuvarande och tidigare slaveri, är deras emancipation begränsad på grund av den fattigdom som de flesta av dem fortfarande lever i. Eftersom politisk och lagenlig emancipation aldrig fullt har verkställts, har andra faktorer återupplivat debatten om slaveriets avskaffande och fört haratinefrågan till allmänhetens kännedom.¹⁸ Haratinsamhället har varit politiskt format genom kamper som har utvecklats ur sociala, politiska och även ekologiska förändringar.¹⁹

En osannolik orsak?

Det har oftast, med rätta, hävdats att flera faktorer har bidragit till framväxten av det som vållade haratinerna. Allvarlig torka under 1970-talet undergrävde de bakomliggande förhållandena med slaveri och agropastoral ekonomi.²⁰ Genom att tvinga huvuddelen av nomaderna att flytta till stadsområden lämnade denna miljökatastrof många slavar utblottade. Sedan Västsaharakriget där Mauretanium var inblandat från 1975 till 1978, där ett stort antal haratiner togs ut till militärtjänst och fick viss grad av gemensam frigörelse. Slutligen ökade beslutsamheten bland flera unga haratinerakademiker att öka sin grupps sociala synlighet. Det var ingen tillfällighet att El-Hor kom till 1978, det år då alla dessa processer kom till sin spets.

Gemensamma krav från både slavar och tidigare slavar hördes för frihet åt enskilda slavar som frigavs eller rymt. Bortsett från några isolerade och sporadiska revolter hade någon organiserad utmaning aldrig innefattat slaveriet som institution. Det hade knappt omnämnts på den vänsteragenda som framförts av unga politiska aktivister under perioden med oroligheter mellan 1968 och 1974. Genom att använda den klassiska delningen bourgeoisie/proletariat, försökte de större underjordiska rörelserna vid den tiden – *Parti des Kadihines* (PKM) och *Mouvement national démocratique* (MND) – provocera de neokoloniala myndigheterna. Likväl blev de få personer med slavbakgrund involverade i dessa rörelser och fick grundutbildning i metoder i kollektiv organisering.

De utbildade medlemmarna av haratineliten bildade El-Hor den 5 mars 1978. Bland de mest kända ledarna fanns Messaoud Ould Boulkheir (tjänsteman), Boubacar Ould Messaoud (arkitekt), Mohamed Ould Haimer (skollärare), Boydiel Ould Houmeid och Achour Ould Samba (som senare blev tjänsteman) och Mohamed Lemine Ould Ahmed och El Kehel Ould Mohamed El Abd (som skulle bli akademiker). Rörelsen fick också stöd från många skollärare och studerande.

Haratinnationalism: El-Hors stadga

El-Hors stadga spreds i hemlighet, liksom många andra politiska pamfletter vid den tiden. Förutom krav om

slaveriets avskaffande föreslog den en gedigen plan för en infranationell ’föreställd gemenskap’²¹ byggd på ’sedlig etnicitet’.²² Enligt inledningen omfattas ’Mauretaniens haratiner fortfarande av dominans, förtryck och exploatering’ trots nationella och internationella rättsliga åtgärder. Därför var det ’nöd- vändigt med deras kollektiva medvetenhet och enade kamp’. Denna sedliga etnicitet syftade inte till att innefatta alla mauretanier med slavhärkomst, enbart de som delade en gemensam morisk etnicitet samt kunskaper i arabiska. Nyckeln till frihet var att öka medvetenheten bland haratinerna: kognitiv befrielse var en förutsättning för sociala insatser.

Efter den första paragrafen som fastställde rörelsens namn ägnades de två övriga paragraferna åt ’allmän politisk inriktning’ respektive ’mål’. Genom att förklara rörelsens absoluta självständighet – ’El-Hor identifierar sig inte med någon annan organisation eller rörelse – gjorde författarna anspråk på att deras handlingar var ’nationella, ickerasistiska, antisegregerande och antichauvinistiska’. El-Hor vände sig till ’alla personer av goodwill, individer, grupper, nationellt, utländskt och internationellt, för stöd i den rättvisa kampen för att upprätthålla oförtytterliga mänskliga rättigheter’ (II-3). Paragraf 3 anför de bakomliggande orsakerna till rörelsens existens:

Fundamentalt inspirerad av religion, förvärrad av en oriktig tolkning av denna religion av de privilegierade samhällsskikten, och undanhållen på grund av den tvetydighet eller till och med nästan fullständiga tystnaden i landets lagstiftning, de ojämlikheter från vilka haratiner drabbas är inte bara ekonomiska, sociala, politiska och religiösa. De är också, och framför allt, inneboende i en mentalitet med djupa rötter på grund av århundraden sav psykologisk betingning. Att kämpa mot allt detta är El-Hors *raison d’être*.

Beträffande landägarsystemet uppmanar manifestet tillreformer så att de som brukar marken (dvs heratinerna) själva äger den. För det andra meddelade El-Hor sin avsikt att bekämpa slaveri och alla former av oavlönat arbete, med löfte att fokusera på att bekämpa diskriminering inom undervisning, som var av särskild betydelse för haratiner, och särskilt de i landsbygdens slavghetton (*adwaba*, singular: *adabay*). El-Hor anklagade regeringen för dess ’obstruktionspolitik’ som höll heratinerna utanför beslutsfattande, och krävde ett ’aktivt deltagande i maktutövandet på alla nivåer’, och att börja med partiet (det dåvarande), statsförvaltningen och förtroendeuppdrag.

Det som sticker ut i detta kapitel är förkastandet av en islam som godkänt slaveri och motiverat haratinernas underlägsenhet. Därför uppmanades haratinerna att kategoriskt motsätta sig den religiösa uppfattningen. El-Hor krävde slaveriets avskaffande och ägnade sina ansträngningar för att modernisera islamisk lag och rättspraxis. De bad regeringen att ’ta bort alla de motsägelser som finns mellan muslimsk och modern lagstiftning, särskilt de

som har att göra med slavarnas status, nämligen de problem som var relaterade till slavars inkapacitet (äganderätt, vittnesmål, arv) och äktenskap (giftermål, konkubinät)’. Detta innebar i slutändan en dubbel form av omändring. Rörelsen inte bara föreslog sin egen tolkning av koranens lag – i rak motsats till den rättspraxis som användes i lokala islamistiska kretsar – men gjorde det från en social position – slav eller frigiven slav – som var det minst ’kvalificerade’ att göra en sådan tolkning.

Stadgans sista paragraf fokuserade på haratinernas identitet. Haratinerna var ’oupplösliga’ i varje annan etnisk grupp i Mauretanien även om de tillhörde, det framgår klart, det moriska samhället. El-Hor motsatte sig delningen av haratinerna i undergrupper i förhållande till graden av trädedom eller frihet, särskilt skillnaden mellan de som emanciperats för länge sedan (*khadhara*), nyligen (*hratîn*) och de som fortfarande var slavar (*âbid*). Den framväxande organisationen använde sig medvetet av ett allmänt språk i sitt försök att vara vittomfattande och hävdade att de representerade en homogen gemenskap som betraktade statusskillnader som sekundära i jämförelse med identiteten ’Haratin’. Denna etikett var inte slumpmässigt vald då den bokstavligen refererar till emanciperade slavar. Ordet ’slaveri’ används faktiskt enbart en gång i stadgan, för att kategoriskt avvisa slaveri. Efter att ha förklarat hur haratinernas identitet skiljer denna grupp från andra Mauretanier, avslutas paragrafen med att proklamera haratinernas kulturella och historiska särart. Det var El-Hors uppgift, med sitt program, att stärka denna särart och få erkännande av den.²³

El-Hor avsåg mindre att störta Mauretaniens maktstruktur eller samhälle än att bli en fullfjädrad aktiv del av den. Haratinrörelsen utvecklade inte en radikal eller revolutionär vision. I senare texter glorifierar El-Hor broderskap med haratinerna, att man inte har för avsikt att gripa makten även om dess krav upprört traditionella och etablerade makthavare.²⁴

Stadgan sporrade Mauretaniens samhälle. Efter att framgångsrikt skaffat sig en plats i den offentliga sfären främjade EL-Hor sin sak genom ett antal åtgärder. De spred sina slagord inom områden traditionellt bosatta med slavar (*adwaba*) och på de utarmade marginalerna i de urbana områden där haratinerna koncentrerades. De organiserade demonstrationer, och, genom att organisera ’celler’, byggde upp ett territoriellt nätverk genom sitt arbete med aktiveringskampanjer. Under tiden förklarade El-Hor haratinernas villkor för politiska organisationer och tjänstemän även om att lyfta tabun genom att tala om slaveri möttes av försiktighet och ibland till och med fientlighet.

En subversiv rörelse: Hur El-Hor sågs av andra
Movement de libération et d’émancipation des Haratines bildades när ett enda parti innehade makten. *Parti du peuple mauritanian* hade lyckats inlemma nästan alla proteströrelser sedan 1974 med tanke på attt den stora politiska frågan vid den tiden var landets

engagemang i Västsaharakriget och inrikespolitiskt var det relativt lugnt. I denna kontext ansåg de offentliga myndigheterna att tiden var mogen för en debatt om haratinernas sak. Emellertid var alla politiker förbryllade, eller till och med rädda för, en endogen rörelse som leddes av, och byggd på, en elit uteslutande ifrån haratinernas befolkningsgrupp. Mindre politiska grupper såg rörelsen som seriös konkurrent i en potentiell del av den politiska marknaden.

Vad som än mer irriterade folk var rörelsens anspråk på att den hade autentiska rötter i Mauretania, medan huvuddelen underjordiska 'partier' (MND liksom afrikanska nationalisterna och arab-mauretanska nationalisterna) omfamnade importerade ideologier (proletär internationalism, pan-afrikanism, nasserism, baathism). El-Hor anklagade vissa rivaler för att vara ideologiska främlingar utan någon anknytning till någon verklig nationell fråga.

En annan irritation var att haratinerna försökte hävda att de var en ny autonom nationell rörelse i en kontext där politiska grupper baserade på en etnisk bas tävlade om denna befolkningsgrupps stöd. Den moriska eliten såg El-Hor som ett oenighetshot inom en enligt uppgift enad gemenskap. Enligt deras uppfattning undergrävde bildandet av en rörelse av morer med servil härkomst den arab-berbiska gruppens självklara majoritet. De uppfattade inte frågan i form av förtryck av en härskande klass och en utsatt underklass som drev kampanj för fullständiga medborgerliga och sociala rättigheter. Utifrån detta perspektiv komplicerade El-Hor situationen med tanke på den känsliga etniska balansen i ett land där den enda anmärkningsvärda delningen i deras ögon var mellan morer och afrikaner.²⁵ Dessa accepterade inte bildandet av en organisation för en grupp som de hade hoppats kunna samla för att vända befolkningens rasbalans till sin favör. Deras oro var än mer motiverad sedan El-Hor bildats under ett krig för att förvärva territorium bebott av vita morer i Västsahara. Med de uppenbara demografiska faktum var afrikanerna riktigt rädda för att de definitivt skulle bli en minoritet i landet.

Detta allmänt fientliga mottagande hindrade inte den nya rörelsen. På grund av haratinernas relativa mångfald hade drömmen om ett enat samhälle, naturligtvis, begränsat i tid och majoriteten av folket var inte särskilt påverkat av El-Hors argument. Genom ett gyllene tillfälle lyckades organisationen uppnå resultat, ibland på grund av dess radikala åtgärder under de första åren.

En framgångsrik rörelse: Tid att agera

Haratinrörelsen framkom då Moktar Ould Daaddahs regim, Mauretaniens första president, var på väg att avslutas. Presidenten avsattes vid en kupp 10 juli 1978, en händelse som överträffade de slavuppror som höll på att kväsa på olika orter.²⁶ Liksom andra små politiska grupper organiserade El-Hor en demonstration till stöd för de nya styrande och undertecknade och presenterade sig som en aktör på den nationella scenen.

Under tiden uppmärksammades El-Hors aktivister internationellt. En medvetandekampanj star-

tade för att nå ut i media och relevanta NGOs, och detta bar snart frukt. Anti-Slavery Internationell, baserad i London, började samarbeta med El-Hor för att bedöma slaveriets omfattning,²⁷ som kan läsas i deras rapport om Mauretania.²⁸

Emellertid kom den verkliga möjligheten att nå ut två år efter organisationens bildande, i juli 1980, när statsmakten skakades på grund av svårigheter att avsluta landets medverkan i Västsaharakriget. I april 1979 ersatte överste Mohamed Khouna Ould Haidalla överste Moustapha Ould Mohamed Saleck och Mohamed Mahmoud Ould Mohamed Louly, de två på varandra följande statscheferna sedan 1978. En särskild händelse fick El-Hor att organisera protestdemonstrationer i flera större städer inkluderande Nouakchott, Rosso och Nouadhibou efter att nyheten bröts om försäljningen av en slav som hette M'Barka i staden Atar (Adrar) i februari 1980. Efter att aktivister arresterats ställdes El-Hor inför rätta i Rosso i mars 1980.

I detta kända fall och i linje med den argumentering som ofta användes efteråt, gjorde myndigheterna det till ett brott att ta upp slaverifrågan. El-Hors grundande medlemmar (Boubacar Ould Messaoud, Boydiel Ould Houmeid, Achour Ould Samba och Samory Ould Beye och flera andra personer) arresterades, fängslades, förhördes och anklagades slutligen av en militärdomstol som höll särskilda utfrågningar i Rosso. Huvuddelen av de anklagade erkände villigt vad de gjort och att de hade tillhört rörelsen.²⁹ De lyckades vända rättegången till en fördel för sin sak och det blev ett tillfälle bortom allt som aktivister mot slaveri kunde hoppas på och som fick ett stort genomslag i media. El-Hors ledare dömdes till fängelse på upp till tre månader, men publiceringen kring rättegången skulle snart få spektakulära effekter både nationellt och internationellt.

Marschen mot avskaffande

Ould Haidallas regering tycktes ha bestämt sig för att svara på haratinernas krav och, därtill rättegångens påverkan och internationellt stöd, den kampanj som inleddes av El-Hor visade sig snart vara effektiv. I juni 1980 publicerades en pamflett som listade de större problemen relaterade till det fortsatta slaveriet och uppmanade regeringen att tillkännage dess klagomål.

Som ett resultat av internationella påtryckningar och instabilitet i landet svarade regeringen snabbt och kraftfullt.³⁰ Då regeringen knappast kunde göra något annat var den på väg mot det formella avskaffandet av slaveri. Den började med att rådfråga *ulemas*. Deras bifall var mindre än öpenhjärtligt och deras *fatwas* avvaktande. Ingen proklamerade att slaveri var olagligt under islam, men ingen gick heller så långt som att avråda från den föreslagna åtgärden. Med tanke på den tvetydighet som sharialagarnas praktikanter visat utfärdade inrikesministeriet ett uttalande den 3 juni 1980 som instruerade de lokala myndigheterna för att

bekämpa en 'otidsenlig vana'. Den 5 juni 1980 antog *Comité militaire de salut national*, det styrande organet vid den tidpunkten, en deklaration som avskaffade slaveri. Regeringstidningen förklarade entusiastiskt åtgärden genom att låna från El-Hor: 'Då alla muslimer är lika inför Allah, föreligger ingen anledning att vissa av dem ska vara förslavade av andra'.³¹

Aktivister kritiserade alla dessa åtgärder som juridiskt värdelösa och myndigheterna tvingades, sex månader senare, gå ett steg längre och utfärda ett dekret om slaveriets avskaffande den 9 november 1981.³² Dess fyra korta artiklar var mångtydiga, besynnerligt om statlig ersättning för berörda personer, dvs husbonden. Icke desto mindre signalerade denna order en seger för El-Hor. Lagen erkände att det fortfarande fanns slavar som behandlades som någon annans personliga egendom då deras ägare skulle kompenseras för sina förluster.³³

Senare utfärdade Ould Haidallahs regering sin berömda order om landreform i juni 1983. Eftersom marken skulle ägas av personer skulle stammyndighetens traditionella äganderätt avskaffas. Lagen var tänkt att medge slavar att äga marken de brukat³⁴ och var en av president Haidallas sista politiska rättsakter innan han störtades av överste Mâaouya Ould Sid'Ahmed Taya den 12 december 1984. Med hänsyn till den dynamik som rörelsen samlat bland haratinerna utsåg den nye statschefen Messaoud Ould Boulkhier till minister för landsbygdsutveckling. Denna grundande medlem av El-Hor mottog, och hävdade, den symboliska betydelsen av det viktiga uppdraget om jordreform eftersom det skulle vara en ny strategi för att förbättra villkoren för haratinerna på lokal nivå.

Utöver dess symbolik markerade denna utnämning en vändpunkt. För det första gav den tillträde till beslutsfattande positioner för haratineliten. För det andra var det ett bevis på viljan att stödja åtminstone några av de slutsatser som utarbetats av El-Hor. Och slutligen signalerade det regeringens erkännande av El-Hor som en legitim representant och talesman för haratinsamhället. Sedan detta har ingen regering bildats utan att inkludera åtminstone några personer från denna rörelse.³⁵ Detta engagemang i regeringen påverkade starkt rörelsens institutionalisering och politiska prospekt under Mâaouya Ould Tayas långa tid vid makten (1984-2005) och även efteråt.

'Slavar' i makt, 'slavar' av makt

Ett huvudmål i stadgan från El-Hors grundande verkade ha uppnåtts: personer från haratinerna innehade nu toppositioner. Processen att förvandla haratinledningen till 'tjänstemän' sågs bokstavligen och rörelsens hemställan att dela den nationella kakan bland landets etniska, stam och sociala beståndsdelar började bli verklighet.³⁶ Sedan dess har nästan alla av rörelsens utestående medlemmar innehaft viktiga positioner i regering och haratinrörelsen kan göra anspråk på betydande politiska framsteg. Under de experimentella kommunala valen organiserade av Ould Taya i slutet av 1986 var El-Hor mindre fram-

gångsrika men kunde mäta det stöd de hade i landet. Genom sponsring av kandidater fick det valerfarenhet som skulle vara till nytta senare.³⁷ Förutom strävan efter personlig karriär var det viktigt allt haratinerna utarbetade i de återkommande debatterna om Mauretaniens nationella identitet.

Erfarenheterna av förvaltning och politiska ämbeten och rivaliteten för kontroll av en rörelse ökade den politiska inblandningen under andra hälften av 1980-talet när rasdelningen mellan arab-berber och afro-mauretanier återuppstod tillsammans med frågorna om maktindelning och nationell identitet.

Identitetspolitik och haratinfrågan

Forces de libération africaines de Mauritanie (FLAM), grundad 1986, signalerade en radikaliserings av de påståenden som gjorts av afrikanska nationalisterna. I sin berömda 'Manifesto of the Oppressed Negro-Mauritanien' manade denna nya grupp till väpnad kamp. Uppsvinget för afrikanska minoriteters fråga och deras fientlighet mot regeringen som anklagades för att vara rasistisk och vara monopoliserad av de vita morerna, tog en avgörande vändning i oktober 1987 med den misslyckade kuppen av Haalpulaar officerare. De tre viktigaste anstiftarna ställdes inför en militärdomstol, dömdes till döden och avrättades kort därefter. Dussintals förmodade medbrottslingar kastades i fängelse och den afrikanska faran förklarades som 'hot mot statens säkerhet'.

Under allt detta var den långvariga debatten om landets identitet fortfarande rasande. Två radikala grupper – morerna och afrikanska mauretanier – försökte vinna stöd hos haratinerna. En arabisk nationalism i många former (nasserism, baathism etc) blomstrade, även inom militären, och som motsatte sig idén om en afrikansk identitet för Afrika. I denna spända atmosfär försökte El-hor presentera sig som avskilda från denna konkurrerande nationalism som försökte återvinna haratinrörelsen. Från sin första början hade organisationen, principiellt, tagit ställning i frågan om identitet som återspeglades i dess välkända slagord.: 'Arab men afrikan, afrikan men arab'. Likväl flammade en debatt upp inom organisationen. Bland El-Hors få officiella deklarationer i den här frågan fanns en av Boubacar Ould Messaoud (som senare kom att leda SOS Esclaves) till en tidning i Senegal:³⁸

Min hud är inte ett politiskt program [...] Man försöker upprätta en länk mellan aktivismen hos ett fåtal personer som förklarat sig vara telesmän för afrikanska mauretanska pseudo-kommunister och slaveriproblemet [...] 1980 [ledes] kampen mot slaveri av El-Hor, inte av dem.

Denna heta strid tog en ny vändning efter konflikten mellan Mauretaniens och Senegal i april 1989, riktad mot medborgare från vart land som bodde i det andra. Under dessa så kallade 'händelser', som var fallet under liknande upplopp 1966, anklagades haratinerna för att medverka i våldsyttningar mot afrikaner, senegaleser och mauritanier. Det häv-

dades även att några haratiner hade deltagit i kravaller på grund av aggressionen i Dakar mot Bilal Ould Werzeg, en diplomat vid ambassaden och en av grundarna av El-Hor.³⁹ Hur som helst orsakade utvisningen av 80 000 afrikanska mauretaniumer till Senegal och Mali humanitära problem utan motstycke medan kort därefter, 1990/1991, föll 300 afrikanska soldater offer under en blodig utrensning när de anklagades för att vara antinationalistiska och att de stödde FLAMs 'extremistiska' doktriner. Dödssiffran fortsatte att stiga. Afrikanska nationalister gav inte upp att rekrytera haratiner för deras bekämpning. 1990 kallades FLAMs tidning talande för *Bilaal* efter den första slaven som konverterade till islam och som blev en välkänd anhängare till profeten.⁴⁰

Motsättningar växte fram inom El-Hor vid den här tiden. Några av ledarna stödde regimen medan andra inte ville ha någonting att göra med militären. Rörelsen led också av rivalitet baserad på regioner (öst mot sydväst), språkutbildning (arabiska mot franska) och även ideologier. Avhoppet 1990 av några av ledarna till en grupp med baatist-morer sågs som ett nederlag av en del haratinaktivister som ville vara kvar på samma avstånd från både arabisk och afrikansk nationalism.

Haratinernas ledarskap förblev delad i frågan om att föra vidare den symboliska frågan om slaveri. Ända från sin början hade rörelsen ofta diskuterat om den skulle ha en politisk och social framtoning och den frågan växte fram igen. En klyfta öppnades mellan den så kallade radikala falangen som förespråkade att driva denna kamp och en mer moderat falang för vilka haratinfrågan inte längre var politisk utan social och ekonomisk. Positionerna hårdnade när en politisk strategi slogs ut och oavsett om huvuddelen haratiner kände sig representerade av El-Hor (eller inte), organisationen övergick till att bli mindre enande, samlade kraft när omständigheterna tvingade den att placera sig i en ny politisk arena.

El-Hor, maktinnehavare eller demokratisk opposition?

Före demokratisk feber gröt ut i Afrika hade delar av El-Hor kommit alltmer på kant med Ould Tayas regim. I slutet av 1990-talet krävde vissa medlemmar av den radikala falangen politisk pluralism, och anklagade myndigheterna för att underminera El-Hor (under ledning av Messaoud Ould Boulkheir) under kommunvalen i Nouakchott 1990. Emedan flera av grundarna låg i linje med regimen (Boydial Ould Houmeid, Mohamed Lemine Ould Ahmed, Sghair Ould Mbareck och Mohamed Ould Haimer), medan en aktiv minoritet (Mes saoud Ould Boulkheir, Boubacar Ould Messaoud och Omar Ould Yali) inte gjorde det. De senare var bland de ledare som skickade öppna brev ('från 50', sedan 'från 150') till statschefen och bad honom öppna politiska dörrar. Boubacar Ould Messaoud, som var tänkt att vara nära myndigheterna fick betala priset för detta och fick omedelbart lämna den offentliga plats han innehade.

Under allt större press inifrån och från utlandet förklarade president Ould Taya pluralistisk demokrati den 15 april 1991. Sedan lagar om införandet av ett flerpartisystem antagits gick Ould Tayas motståndare till *Front démocratique uni pour le changement* (FDUC) i juli 1991. Partiet innehöll de flesta politiska krafter som ville få ett slut på militärregimen och samtidigt legaliseras under sitt nya namn *Union des forces démocratiques* (UFD). Fronten blev i princip oppositionsparti. Skapat för president- och parlamentsvalen 1992, styrdes UFD av Messaoud Ould Boulkheir, vilket var orsaken till varför slavfrågan hade en plats i partiets plattform som fördömde brott mot mänskliga rättigheter för afrikanska mauretaniumer, civila och soldater.

UFD stödde en oberoende kandidat, Ahmed Ould Daddah, till presidentvalet den 24 januari 1992 då stöd för Ould Boulkheirs kandidatur inte hade varit enhälligt. UFD överlevde inte Ould Daddahs nederlag i ett val som enbart vanns av Ould Taya under spända och tvivelaktiga förhållanden. Ett nytt parti, *Union des forces démocratiques/Ère nouvelle* (UFD/EN), bildades kring Ould Daddah men El-Hors ledare kände sig trängda i denna nya organisation och publicerade 1993 ett långt dokument som redogjorde om dess strid och diskuterade dess obekväma position inom partiet.⁴¹ De bildade *Action pour le changement* (AC) i augusti 1995 med Messaoud Ould Boulkheir som ordförande.⁴²

Autonomi i partipolitik och återupplivad debatt om slaveriet

Haratinrörelsen var nu djupt förankrad i partipolitik. Då AC var grundad av personer med olika ursprung blev AC det första partiet som faktiskt kontrollerades av haratiner. Sedan det godtagit att bilda en allians med afrikanska nationalister som tidigare varit aktiva inom UFD uppfattades deras nya gestaltning som en radikaliserings av El-Hor. AC var det första partiet som presenterade en plattform som prioriterade kampen mot slaveri och haratinernas framåtskridande. Med tanke på sammanhanget var partiets tillblivelse enormt betydelsefullt och som en och då en auktoritär restitution ägde rum, försökte regimen med skickligt manövrerande 'ta sig förbi det demokratiska provet' och öka sin image utomlands. Framför allt försökte den skaffa sig ett rykt om stabilitet i en region som var relativt osäker.⁴³ Mauretaniumer upprättade diplomatiska relationer med Israel, vilket förbättrade dess relationer med USA och dämpade den ständiga kritiken som riktades mot landet av USA.

El-Hor insåg uppenbarligen att det inte bara hade urvattnats på grund av dess engagemang i partipolitiken inom landen utan hade också blivit kapad av politiska grupper utanför landet, i synnerhet afrikanska mauretaniumer i USA.⁴⁴ Bildandet av AC och, samma år, av SOS Esclaves måste förstås i detta sammanhang. *Confédération libre des travailleurs de Mauritanie* (CLTM) bildades också under ledning av Samory Ould Bèye, en av El-Hors grundare.

Dessa politiska förändringar förekom när villkoren för debatten om haratinproblemet och slaveri långsamt förändrades. Sedan demokratiseringen 1991 har det bildats två olika positioner om slaveri i landets oberoende media. Enligt E-Hor aktivister i opposition existerar slaveri fortfarande som praxis och som ett system av värde gynnat av brist på åtgärder av myndigheterna. Enligt regimens supportrar hade slaveri försvunnit och eventuella åtgärder borde inriktas på dess huvudsakliga ekonomiska och sociala följdverkningar. Att nämna att slaveri finns blev en attack mot nationell enighet. De aktivister som antog den första positionen anklagades föra att konstruera falska problem för politiska syften. El-Hor fraktionen som hade anslutit sig till regimen fick till och med uppgiften att möta sina väpnade bröder om denna fråga. En *Comité pour l'éradication des séquelles de l'esclavage en Mauritanie* (CRESEM) bildades för detta syfte vid mitten av 1990-talet och 1997 fick den offentligt stöd av statschefen som, i ett berömt tal, kritiserade politikernas exploatering av slaveriets följdverkningar. Detta satte igång en nationell debatt som återspeglade en hårdnande position i frågan.⁴⁵

Denna spänning påverkade eventuellt ACs politiska förespeglningar. Efter att enbart vunnit ett enda set (Kébé Abdoulaye) vid parlamentsvalen 1996 representerades partiet inte av någon från El-Hor i nationalförsamlingen. I de mer legitima lagstiftande valen 2001 vann de dock fyra platser i parlamentet inklusive den karismatiska Messaoud Ould Boulkheir.

FN-konferensen i Durban om rasism och främlingsfientlighet (augusti-september 2001) blev för El-Hor aktivister en plattform för att nå internationella media. Sedan tidigt 1990-tal hade frågan om slaveri i Mauretania monopoliserats av afro-mauretanska aktivister i utlandet som hade presenterat frågan i svart-vita termer. I deras förenklade version, där alla afro-mauretaniaer var arabernas slavar, finns det ingen plats för El-Hor.⁴⁶ El-Hor aktivister använde Durban-konferensen för att censurera regimens auktoritära restaurering i Mauretania och dess behandling av 'barfotaktivister', som Messaoud och hans kamrater själva avsåg.⁴⁷ Ould Taya återvaldes 1997 för en ny sexårsperiod och var inte nådig mot sina motståndare. ACs tur kom i januari 2002 sedan Ould Boulkheir rasade i parlamentet mot det fortsatta slaveriet och kritiserade bristen på utvecklingsprogram riktade mot haratinerna.

Att känna av regeringens hårda beslut gjorde att partiledare började se sig om efter nya ramar för verksamheten. Bildandet av ett nytt parti, *Convention pour le changement*, avslogs och inte förrän 2003 som det pro-lybiska arabnationalistiska *Alliance populaire progressiste* (APP), ett elitistiskt parti som höll på att tappa fart, föreslog att Messaoud Ould Boulkheir och hans haratin följeslagare anslöt sig tillsammans med afrikaner. Denna osannolika allians av huvudsakligen konkurrerande micronationalism fick två konsekvenser. För det första gjorde det möjligt för E-Hor att presentera sig som en bro mellan alla politiska riktningar

i Mauretania och, för det andra, tillät det 'arabister' som automatiskt blev en minoritet i partiets ledarskap, för att förändra sin ideologi och sin appell. Messaoud Ould Boulkheir blev APPs ordförande och El-Hor i ledningen.

Från 2003 till 2005 försämrades det politiska klimatet i Mauretania. Ould Taya omvaldes till president under kontroversiella omständigheter för en tredje period i november 2003. Flera kupp försök stoppades mellan juni 2003 och augusti 2004 och Ould Taya avsattes inte förrän 3 augusti 2005 av överste Ely Ould Mohamed Vall och hans *Comité militaire pour la justice et la démocratie*.

Den demokratiska väckelsen och El-Hors utsikter

Efter avsättandet av Ould Taya genomförde överste Ely Ould Mohamed Vall en exemplarisk övergång till demokrati i mars 2007. En koalition ledd av en vald ordförande, Sidi Ould Cheikh Abdellahi, kom till makten. Messaoud Ould Boulkheir och hans parti, APP, hade en särskild plats i denna koalition. APP hade vunnit enbart fem platser i parlamentsvalen 2006 och det inte gick bra i presidentvalen, då de fick enbart 7 procent av rösterna. Likväl beslöt oväntat Messaoud Ould Boulkheir att stödja Sidi Ould Cheikh Abdellahi under presidentvalets avveckling i utbyte mot några få ministerposter för APP och för sig själv talmanskapet i nationalförsamlingen. Han krävde också att parlamentet antog som sitt allra första beslut en lag som kriminaliserade slaveri med sanktioner mot de skyldiga. Den nya regeringen godkände en lag den 9 augusti 2007 som gjorde slaveri brottsligt.⁴⁸ APP höll omedelbart ett möte där Ould Boulkheir förklarade: "Efter detta beslut kommer enbart den som vill vara slav att vara det!"

Det kontroversiella uttalandet chockade ledarna för SOS Esclaves, vilka aktivt hade lobbat för denna lag mot slaveri, men med föga framgång. De hade misslyckats med att ändra det och så att icke-statliga organisationer (NGOs) tilläts vara part i rättsliga processer om slaveri. Ledningen för SOS Esclaves visade att de var tekniskt kompetenta och begåvade med en kämparanda som enbart ett fåtal av El-Hors ledning kunde matcha. Det blev tydligt att politikerna från haratinsamhället inte längre var den drivande kraften för framsteg i denna enorma symbolfråga.

Haratinernas sociala rörelse övergick från politik och politiska partier till opinionsbildning och aktivism. Denna anmärkningsvärda förändring påverkade SOS Esclaves.

Från politik till opinionsbildning, den ultimata omvandlingen?

Utvecklingen av karaktären på SOS Esclaves aktivism representerar en av de viktigaste omvandlingar som skett inom haratinrörelsen. Genom att dramatisera slaverifrågan tog denna humanitära mänskliga rättighets NGO kampanjen tillbaka till dess rötter. Involverad i politik var El-Hor inte längre den enda fanbäraren för haratinernas sak. SOS Esclaves kom till i februari 1995 när, som vi redan sett, politiska

protester var mer eller mindre kvävda på grund av den starkt auktoritära regimen. Samma process ledde både till bildandet av AC och betonade Boubacar Ould Messaouds engagemang till kampen för mänskliga rättigheter i det mauretanska samhället.

Med stöd av Messaoud Ould Boulkheir (El-Hors karismatiske ledare och moraliska auktoritet) Boubacar Ould Messaoud, en utbildad arkitekt och en nyckelfigur i kampen mot slaveri, ville inleda en kamp skild från El-Hors, och ansåg att en NGO bäst kunde bredda kampen mot slaveri utöver haratinkategorin. SOS Esclaves var ett passande namn då det uttryckte en känsla av brådska och fara.⁴⁹ Slaverifrågan måste flyttas ut från det begränsade politiska spelet och avsikten var att samla ättlingar till husbonde och slavar och föra upp frågan till den nationella dagordningen.

Emellertid förknoppades denna NGOs grundande med misstanke och förbud. Några av El-Hors ursprungsledare accepterade inte detta nya projekt utan såg det som ett verktyg där Boubacar Ould Messaoud skulle ta kontroll över den agenda som gemensamt hade tagits fram, och orientera det i en annan riktning. Regeringen motsatte sig den nya NGO:n och SOS Esclaves första presskonferens förbjöds.⁵⁰ Det enda verkligt positiva responsen kom från utlandet där försvaret av mänskliga rättigheter och 'åtgärder för det civila samhället' var aktuella slagord.

Nya metoder i en ny ram för åtgärder

Från början ville SOS Esclaves att deras åtgärder skulle vara annorlunda än de välkända formerna för mobilisering. En naturlig åtgärd var att uppdatera information om tydliga och obestridliga fall av slaveri, med målet att kunna presentera namn och ansikte för att personifiera haratinproblemet. Organisationen hjälpte offer, kontaktade advokater för att försvara dem. Den stödde talan inför domstol och informationskampanjer och, 1995, spred 'en del information om slaveri i Mauretanien', som förebådade dess årsrapporter. Från 1966 omnämnde varje rapport mellan 30 och 40 fall servil, obetald arbetskraft till slavar på flykt, markanfall, otillbörlig påverkan på arv och separerade familjer vars medlemmar skilts åt av 'husbonden'. De rapporter som ens nämnde handlingar om människorov, illegal begränsning, usurpation och fysiskt våld. En del fall löstes genom organisationens undersökningar men regeringen beskylldes vanligtvis för bristande beslutsamhet att utrota dessa fenomen, straffa lagöverträdare och skydda brottsoffer i enlighet med de många redan antagna lagar och rättsliga åtgärder.

Rapporterna innehåller också analyser och konkreta förslag för utrotning av slaveri.⁵¹ det är intressant att de argument som SOS Esclaves använt omformulerar de grundläggande frågorna. För dem innebär inte emancipation ett slut på slaveriet eftersom andra typer av obligationer fortfarande håller frigivna slavar till sina forna herrar. Officiellt frigivna slavar är kanske mer förslavade om samhället inte erbjuder några möjligheter att garantera verklig ekonomisk, so-

cial och psykologisk emancipation.⁵²

SOS Esclaves fick publicitet till det åtal som myndigheterna väckt mot dem sedan fransk TV (FR3) sände en dokumentär om slaveri i Mauretanien. Boubacar Ould Mesaaoud presenterade förmodade slavar inför kameran och, som ett resultat av detta, arresterades, dömdes och, i början av 1998, straffades med tretton månader i fängelse för att ha 'tillhört en inte erkänd organisation' tillsammans med Fatimate Mbaye (en jurist). Cheik Saad Bouh Kamara (en lärare) och Ibrahim Ould Ebetty (en jurist). Även om hovrätten fastställde domen 24 mars 1998 benådades efter påtryckningar från internationella organisationer. SOS Esclaves uppmärksammades av internationella media.

Internationellt stöd har alltid varit en strategisk del i organisationens stöd och legitimitet. SOS Esclaves har haft nytta av sina allianser med *Conscience et résistance*, en organisation i exil vars grundare och ledare, Jemal Ould Yessa, ledde den europeiska avdelningen av SOS Esclaves under lång tid. Född i en emirfamilj i Tagant i centrala Mauretanien, är Ould Yessa mycket aktiv på den internationella scenen och hans stöd har gett stöd till organisationen då han är en av mycket få ättlingar till den moriska överklassen som blev aktivist i en organisation mot slaveri.⁵³

På nationell nivå har mycket få haratineaktivister samlats runt Boubacar Ould Messaoud, vars personlighet starkt har påverkat och sporrat kritik. För honom tycks aktivism ha blivit en livslång karriär och han har upprepade gånger betonat att "slaveri är inte en käpphäst".⁵⁴ El-Hors långtidsaktivister gick sällan med i SOS Esclaves. Ändå har inte kritik av Ould Messaouds motivationer eller uppriktighet hindrat organisationen från att få erkännande och registrera framgångar.

Erkännande

Det nationella och internationella erkännandet som SOS Esclaves nu åtnjuter står på intet sätt i proportion med El-Hors. Den senare har förblivit en informell organisation som har splittrats upp i undergrupper och är djupt politiskt involverade. Det är ingen tillfällighet att, under en resa till USA i mars 2008, SOS Esclaves ordförande tillfrågades om han ville tala inför de prestigefyllda Woodrow Wilson Center for International Scholars (Washington DC) och Open Society Institute (New York). *Washington Post* ägnade en hel sida om honom under rubriken 'Hur en modig man bidrog till att avsluta slaveri i sitt land'.⁵⁵ I sin rapport 2007 om människohandel presenterade US State Department Ould Messaoud som en av världens 17 'hjältar' som arbetade för att få ett slut på moderna former av slaveri.⁵⁶ Detta erkännande kom enbart några veckor efter att SOS Esclaves nominerats till Anti-Slavery Internationals pris 2008.

Sedan 2003 har förfrågningar från utlandet om alternativa rapporter om mänskliga rättigheter till de som delges av regeringar vilket gjort att SOS Esclaves har blivit alltmer oundgänglig. Under tryck

från olika internationella källor tvingades Ould Tayas regim i maj 2005 att erkänna organisationen och, som vi har sett, förknippades SOS Esclaves efter militärkuppen 3 augusti 2005, som störtade Ould Taya, med politik att utöka rättigheter och frihet. Sedan 2007 har dess ordförande och dess generalsekreterare varit medlemmar av *Commission nationale des Droits de l'Homme* (CDNH) som finansieras av staten och rapporterar till premiärministern. CDNH har inte bara gått ut hårt mot innehållet i de problem som är relaterade till slaveri utan också hjälpt till att lösa flera fall.⁵⁷ Ironiskt nog leds denna officiella kommission av den välkände och respekterade Mohamed Said Ould Hamody, en journalist och tidigare ambassadör som är ingen mindre än sonen till den berömda Hamody Ould Mahmoud. Den senare, som dog 1969, var en av mycket få haratiner som gjorde sig en förmögenhet under 1940- och 1950-talet och givetvis – som många andra förmögna män på sin tid – ägde åtskilliga slavar.⁵⁸

SOS Esclaves blir nog inte den slutliga formen av mobilisering för haratinernas sak. Grupper av detta slag sprider sig nu. Internationellt finns Mocratic Teyeb's hyperaktivism i USA.⁵⁹ Genom att göra anspråk på att komma från El-Hor har han anslutits till en organisation med namnet American Antislavery Group, vilken är aktiv i Sudan. Han innehade till och med titeln uppsökande direktör i denna NGO år 2000 innan han hördes i USAs senats Committee on Foreign Relations.⁶⁰ Han grundade Haratine Institute. Personer med liknande krav har grundat andra institut av denna sort i Frankrike. I Mauretanien har unga aktivister, några av dem tidigare i El-Hor eller SOS Esclaves, nyligen bildat små grupper med namn som Conscience Haratine eller IRA. De försöker att anpassa sitt budskap till trender i landet eller, i alla fall, att främja sin personliga karriär i politiken. Det är för tidigt att säga någonting om deras påverkan eller framtidsutsikter. De är dock bevis på haratinrörelsens motståndskraft och dess förmåga till innovation.

Slutsats

När allt kommer omkring har de åtgärder som vidtagits av haratinrörelsen till slut lyft frågan om att förbättra situationen för de sociala skikten som utgörs av slavar och deras ättlingar på den nationella politiska agendan. Rörelsens väg har varit djupt formad över åren genom ett sammanflöde av faktorer och positionsskiften i mauretansk politik. Både El-Hor o of Nouakchott, och SOS Esclaves har spelat en avgörande roll i att öka medvetenheten om orsaken och har lyckats att i politiken få ett erkännande för denna sociala grupp. Trots sin institutionella svaghet har haratinrörelsen institutionaliserats av fackföreningar, politiska partier och samhället i allmänhet.

Nu för tiden tvivlas det om haratinrörelsen är en enskild fråga sedan mer olika aktörer nu förmedlar sina teman och budskap. Dessutom har det diversifierade haratinsamhället förändrats oberoende av politiska kamper. Som en konsekvens, och trots prestige som El-Hors ursprungliga medlemmar åtnjuter inom

nationell politik, kan man inte konkludera att de har fullt ut lyckats med att skapa en 'moralisk etnicitet' förenad runt en identitet i strävan efter en gemensam sak. Och trots det nuvarande främjandet av haratinernas sak som ett enastående exempel på en kamp för mänskliga rättigheter, kommer dessa förändringar troligen inte att avpolitiserar en fråga som går så djupt i debatter om Mauretaniens identitet, nuvarande situation och framtidsutsikter.

Artikelförfattaren Zekeria Ould Ahmed Salem är professor i offentlig rätt och statskunskap vid universitetet i Nouakchott i Mauretanien.

Referenser:

1. Roger Botte, 'De l'esclaves et du daltonisme dans les sciences sociales. Avantpropos', *Journal des Africanistes*, 70, 1-2 (2000) s. 13; Éric Komlavi Hahonou, 'Cultures politiques, esclaves et décentralisation. La revanche politique des descendants d'esclaves au Bénin et au Niger', *Politique africaine*, 111 (2008), s. 169-186.
2. A. Daddah, 'Les héritiers de l'esclavage. La longue marche des Heratines', *Le Monde Diplomatique*, november 1998.
3. Zekeria Ould Ahmed Salem, 'Mauritania, a Saharan frontier state', *Journal of North African Studies*, 10, 3/4 (2005), s. 491-506.
4. Joel Quirk, *Unfinished Business: A comparative survey of historical and contemporary slavery* (UNESCO, Paris, 2008), s. 105-107.
5. Abdel Wedoud Ould Cheikh, *Nomadisme, islam et pouvoir dans la société maure précoloniale (XIe-XIX siècles). Essai sur quelques aspects du tribalisme* (University of Paris, V, Paris, PhD avhandling, 1985), s. 453.
6. Orlando Patterson, *Slavery and Social Death* (Harvard University Press, Cambridge, MA, 1982).
7. Maskerem Brhane, *Narratives of the Past, Politics of the Present: Identity, subordination and the Haratines of Mauritania* (University of Chicago, Chicago, PhD avhandling i Statskunskap, 1997).
8. Benjamin Acloque, *Identité et status de dépendant en Mauritanie. L'exemple de l'identité sociale des Hratin dans le système segmentaire et hiérarchique Bidan* (University of Paris X-Nanterre, Paris, Master thesis, 1995), s. 41.
9. Ousmane Kamara, 'Les divisions statutaires des descendants d'esclaves au Fuuta Tooro mauritanien', *Journal des Africanistes*, 70, 1-2 (2000), s. 265-289; Yaya Sy, 'L'esclaves chez les Soninkés: du village Paris', *Journal des Africanistes*, 70, 11-2 (2000) s. 43-69; och Olivier Leservoisier, "Nous voulons notre part!" Les ambivalences du mouvement d'émancipation des Saafaalbe Hormankooobe de Djéol (Mauritanie)', *Cahiers d'études africaines*, 179-180 (2005), s. 987-1014.
10. Intervju med Messaoud Ould Boukhier i *L'Autre Afrique*, 57, 6 augusti 1997, s. 26.
11. El Kehel Ould Mohamed El Abd, *Colonisation française et mutations sociales en Mauritanie: Cas de l'esclaves en milieu maure, 1900-1960* (University of Nouakchott, Master thesis i historia, 1987).
12. Mohamed Lemine Ould Ahmed, *L'abolition de l'esclavage en Mauritanie* (University of Dakar, Dakar, Master thesis i Internationella relationer, 1983), s. 5-6.

13. Amnesty International, *Mauritania: A future free from slavery?* (Amnesty International, London, 2002).
14. Thierry Desjardins, 'Mauritanie: 700.000 esclaves qui veulent le rester', *Le Figaro*, 8 december 1995; Samuel Coton, *Silent terror: A journey into contemporary African slavery* (Harlem River Press, New York, 1998).
15. Kevin Bales, *Disposable People: New slavery in the global economy* (University of California Press, Berkeley, CA, 1999).
16. Zekeria Ould Ahmed Salem, 'Droit du statut personnel et équivalence citoyenne en République Islamique de Mauritanie. Le cas du mariage', *La Pensée*, 336 (2003), s. 37-53.
17. E. Ann McDougall, 'Living the legacy of slavery: between discourse and reality', *Cahiers d'études africaines*, 179-180 (2005), s. 957-986.
18. Zekeria Ould Ahmed Salem (red.) *Les trajectoires d'un État-frontière. Espaces, évolutions politiques et transformations sociales en Mauritanie* (Codesria, Dakar, 2004).
19. Abdel Wedoud Ould Cheikh, 'L'évolution de l'esclavage dans la société maure', i E. Bernus & P. Boilley (red.), *Nomades et commandants. Administration et sociétés nomades dans l'ancienne AOF* (Karthala, Paris, 1994), s. 181-193.
20. Urs Peter Ruf, *Ending Slavery: Hierarchy, dependency and gender in central Mauritania* (Transcript Verlag, Bielefeld, 1999).
21. B. Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Verso, London, 1983).
22. J. Lonsdale, 'Moral ethnicity and political tribalism', i P. Kaarsholm & J. Hultin (red.) *Inventions and Boundaries: Historical and anthropological approaches to the study of ethnicity and nationalism* (Roskilde University, Institute of Development Studies, Roskilde, Occasional paper 11, 1994), s. 131-150.
23. El-Hor, 'Chartre constitutive' (Nouakchott, 5 mars 1978) citerad i *L'Ouest saharien-Cahiers d'études pluridisciplinaires* 4 (L'Harmattan, Paris, 2004), s. 183-188.
24. Mouvement El hor, *Hartani mon Frère* (Akhukal Hartani), broschyr (1978).
25. Philippe Marchesin, *Tribus, ethnies et pouvoirs en Mauritanie* (Karthala, Paris, 1992).
26. Ould Ahmed, *L'abolition de l'esclavage en Mauritanie*, s. 57-60.
27. *Ibid.*, s. 61.
28. John Mercer, *Slavery in Mauritania today* (Anti-Slavery International, London, 1981).
29. Jag vill tacka R. Botte som försett mig med kopior av protokoll från denna rättegång.
30. Intervju med Mohamed Khouna Ould Haidallah i *Espaces Calame*, 3, mars 1994, s. 6.
31. *Chaab*, 7 juli 1980.
32. Ordonnance nr. 81.234 från 9 november 1981.
33. Mohamed Lemine Ould Ahmed, *L'abolition de l'esclavage en Mauritanie*, s. 67 ff.
34. Bernard Crousse, 'La réforme foncière mauritanienne de 1983, étatisation ou individualisation', *Politique africaine*, 21 (mars 1986), s. 63-76.
35. Zekeria Ould Ahmed Salem, 'Sur la formation des élites politiques et la mobilité sociale en Mauritanie', *Nomadic Peoples*, 2, 1-2 (1998), s. 253-276.
36. Zekeria Ould Ahmed Salem, 'La Centralité de la mobilisation tribale dans l'actiopolitique en Mauritanie: Une illusion bien fondée?', *L'Quest Saharien*, 2 (1999), s. 127-156.
37. El arby Ould Saleck, *Les Haratins. Le Paysage politique mauritanien* (L'Harmattan, Paris, 2003).
38. *Sud Magazine* 4, Januari 1987, s. 1.
39. Charles C. Stewart, 'Une interprétation du cinflit sénégal-mauritanien', *Revue du Monde Musulman et de la Méditerranée*, 54, 1 (1989), s. 161-170.
40. Marianne Marty, 'Les multiples usages de l'Islam dans le champ politique mauritanien', i *L'Afrique politique* 2002 (Karthala, Paris, 2003), s. 57.
41. El-hor, 'Les Haratines. Contribution à une compréhension juste de leur problématique', Nouakchott (5 mars 1993), 28 sidor.
42. El Arby Ould Saleck, 'Les Haratin comme pour les partis politiques en Mauritanie', *Journal des Africanistes*, 70, 1 (2000), s. 255-263.
43. Zekeria Ould Ahmed Salem, 'La démocratisation en Mauritanie, unde illusion post-coloniale?', *Politique Africaine*, 75 (oktober 1999), s. 131-146.
44. Alice Bullard, 'From colonization to globalization: The vicissitudes of slavery in Mauritania', *Cahiers d'études africaines*, 179-180 (2005), s. 751-769.
45. Mohamed Lemine Ould Ahmed, *Mauritanie-Nouvelles*, 236, 28 januari 1997, s. 12-13.
46. Intervju med Messaoud Ould Boulkheif i *Le Calame* 351, 8 maj 2002; Michele Stephenson, *Faces of change*, dokumentär (Firelight Media Production, New York, 2002), 22 min. <http://www.firelightmedia.org>
47. Intervju med Messaoud Ould Boulkheif, *Le Calame*, 351, 8 maj 2002.
48. Loi nr. 2007-048 från 3 september 2007.
49. Intervjuer med Boubacar Ould Messaoud, maj-september 2008, Nouakchott.
50. Intervjuer med Jemal Ould Yessa, september 2008, Dakar/Nouakchott.
51. SOS Esclaves (www.sosesclaves.org, mars 2004).
52. Boubacar Messaoud, 'Esclavage en Mauritanie: De l'idéologie du silence la mise en question', *Journal des Africanistes*, 70, 1 (2000), s. 291-337.
53. Intervjuer med Jemal Ould Yessa, september/oktober 2008, Nouakchott/Dakar.
54. Intervju med Boubacar Ould Messaoud, *Mauritanie-Nouvelles*, 235, 23 januari 1997 och *La Tribune* 297, 16 mars 2006.
55. *Washington Post*, 23 mars 2008.
56. www.america.gov/st/hrenghlish/2008/June/20080604163846ajesrom0.3565332.html. June 4. 2008
57. Commission Nationale des Droits de l'Homme, *Rapport annuel 2007-2008* (CDNH, Nouakchott, juni 2008), s 21-23.
58. E. Ann McDougall, 'A topsy-turvy world: Slaves and freed slaves in the Mauritanian Adrar, 1910-1950', i S. Miers & R. Roberts (red.) *The End of Slavery in Africa* (University of Wisconsin Press, Madison, WI, 2005), s. 362-390.
59. Se intervjun med Moctar Teyeb, 'Slavery is a state of mind', *Middle East Quarterly*, december 1999.
60. William Finnegan, 'A slave in New York: From Africa to the Bronx, one man's long journey to freedom', *The New Yorker*, 24 januari 2000, s. 50-61.

Artikeln har tidigare varit publicerad med titeln "Bare-foot activists: Transformations in the Haratine movement in Mauritania" i boken *Movers and Shakers - Social Movements in Africa*, Red. Stephen Ellis & Ineke van Kessel, utgiven av Brill förlag i Leiden Nederländerna, 2009.

Artikeln presenteras i svensk översättning med tillstånd av professor Zekeria Ould Ahmed Salem och bokförlaget Brill.